

THE UNITED REPUBLIC OF TANZANIA
NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL
CERTIFICATE OF SECONDARY EDUCATION EXAMINATION

021

KISWAHILI
(Kwa Watahiniwa Walioko na Wasiokuwa Shuleni)

MUDA: Saa 3

2006/10/12 Asubuhi

Maelekezo

1. Karatasi hii ina sehemu A, B, C, D na E.
2. Jibu maswali yote katika sehemu A, B, C, D na maswali mawili (2) kutoka sehemu E. Swali la 12 ni lazima.
3. Zingatia maagizo ya kila sehemu na ya kila swali.
4. Mashine za hesabu za elektroniki haziruhusiwi kwenye chumba cha mtihani.
5. Simu za mkononi haziruhusiwi kwenye chumba cha mtihani.
6. Andika Namba yako ya Mtihani katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

Karatasi hii ina kurasa 6 zenye maandishi.

SEHEMU A (alama 10)

Jibu maswali yote katika sehemu hii.

UFAHAMU

1. Soma shairi lifuatalo kisha jibu maswali kwa kuandika herufi ya jibu sahihi kando ya namba ya swali.

Wa ubani Rawaziri, na Kandoro kadhalika,
Lumbano la kishairi, gazetini kuliweka,
Nami nimejikusuri, maoni kuyatamka,
Ua si ruwaza njema, tuzo ya mtu kupewa.

Kutunzwa watu wa enzi, kwa ua sijaridhika,
Siyo zawadi azizi, hasa inoheshimika,
Bado hamjamaizi, kwa tunzo inosifika,
Ua si ruwaza njema, tuzo ya mtu kupewa.

Ua kupewa harusi, nikaha inapofika,
Ni siku ya taanusi, kwa bibi kuheshimika,
Lakini ua ni tusi, kwa dume kulipachika,
Ua si ruwaza njema, tuzo ya mtu kupewa.

Ua hupambwa maiti, jeneza likapambika,
Harufu kila wakati, haiba kuongezeka,
Na wengine hawataki, uchuro watatamka,
Ua si ruwaza njema, tuzo ya mtu kupewa.

Ua huvishwa mgeni, mtukufu akifika,
Ni koja la asumini, shingoni linajiweka,
Mara utalibaini, walinzi wamelishika,
Ua si ruwaza njema, tuzo ya mtu kupewa.

Ua tunzo ya mahaba, wapenzi wanohusika,
Ishara ya ushuba, wawili kukutanika,
Lakini na makahaba, na wao hujipachika,
Ua si ruwaza njema, tuzo ya mtu kupewa.

Ua kama lina hadhi, si wote wanaoridhika,
Wengine haliwakidhi, na hata kwa kulishika,
Sembe kwao ni faradhi, njaa itamwondoka,
Ua si ruwaza njema, tuzo ya mtu kupewa.

Ua likiwa mtini, huwa linanawirika,
Huwa na kubwa thamani, hapo lilipojishika,
Likitiwa mikononi, si muda linanyauka,
Ua si ruwaza njema, tuzo ya mtu kupewa.

Maswali

- (i) Kichwa cha shairi hili chaweza kuwa
- A Ruwaza
 - B Zawadi
 - C Ua si ruwaza njema
 - D Tuzo ya mtu kupewa
 - E Zawadi ya harusi.
- (ii) Neno "nikaha" kama lilivyotumika katika shairi hili lina maana ya
- A pingu za maisha
 - B ndoa
 - C sherehe ya harusi
 - D siku ya taanusi
 - E siku ya majonzi.
- (iii) Kulingana na habari hii watu wanaotakiwa kupewa zawadi ya ua ni
- A watu wa enzi, wapenzi na maarusi
 - B maiti, bibi harusi, mgeni na wapenzi
 - C watu wa aina zote katika shughuli maalum
 - D bibi harusi pekee
 - E mgeni na maarusi.
- (iv) Ubeti wa saba una maana kwamba
- A watu wote hufurahishwa na zawadi ya maua
 - B zawadi ya maua si utamaduni wa mwafrika hivyo watu wengi hawaipendi
 - C badala ya zawadi ya maua kwa watu wengine ni bora ungewapa chakula
 - D sembe kwao ni faradhi, njaa itamwondoka
 - E ua si ruwaza njema.
- (v) Neno "ruwaza" kama lilivyotumiwa na mwandishi lina maana ya
- A zawadi B nia C adabu D tabia E nikaha.
- (vi) Mwandishi anaposema "ishara ya ushuba" ana maana ya
- A ishara ya husuda
 - B alama ya ushirikiano wa wapenzi wawili
 - C ishara ya mapenzi
 - D dalili ya wivu
 - E tabia nzuri.
- (vii) Mawazo makuu ya mwandishi katika shairi lake ni
- A zawadi ya maua si nzuri sana kwani ni utamaduni wa kigeni na kiafrika pia
 - B zawadi ya maua hufaa kwa baadhi ya watu kwani wengine huona kama uchuro
 - C ua lina hadhi yake lakini sio wote wanaoipenda zawadi yake
 - D ua linafaa kwa maarusi tu
 - E zawadi ya ua haina hadhi yoyote.

- (viii) Neno "faradhi" kama lilivyotumiwa na mwandishi lina maana ya
 A muhimu B fahari C ridhia D faida E lazima.
- (ix) Mwandishi katika ubeti wa mwisho anasema kuwa
 A si vizuri kuyakata maua kutoka mtini
 B thamani ya ua ni pale linapokuwa mtini kwake
 C anawalaumu watu wanaoyachuma maua
 D maua huchumwa kisha kunyauka
 E ua likiwa mtini ni ruwaza njema.
- (x) Mwandishi anaposema "nimejikusuri" anamaanisha
 A amejikusuru
 B amejitupa uwanjani
 C amejizuia
 D amejihusisha
 E amejinasua.

2. Unapofupisha habari unatakiwa kuzingatia mambo gani muhimu? Yataje mambo matano (5) na ueleze umuhimu wa kila jambo katika kufupisha habari.

SEHEMU B (alama 20)

Jibu maswali yote katika sehemu hii.

UTUMIZI WA LUGHA

3. Chagua kifungu cha maneno kutoka **Orodha B** kinachotoa maelezo sahihi ya maneno/neno katika **Orodha A**. Andika herufi ya jibu sahihi kando ya namba ya kipengele cha swali katika kijitabu chako cha kujibia.

ORODHA A

- (i) Hatua ya kwanza ya uchanganuzi wa sentensi
 (ii) Kanda
 (iii) Shamirisho
 (iv) "Mofimu ni kiambishi"
 (v) Wingi wa shule

ORODHA B

- A Sentensi nyofu
 B Ni kipashio cha kiarifu
 C Shule
 D Kuainisha maneno ya sentensi
 E Mashule
 F Sentensi tata
 G Hukaliwa na-maneno ya vitenzi
 H Usemi huu ni sahihi
 I Usemi huu si sahihi
 J Kuainisha sentensi

4. Sentensi zifuatazo zina makosa. Ziandike vizuri kwa kuepuka hayo makosa yaliyojitokeza.

- (a) Tulikaribishwa chai rangi na maandazi.
 (b) Barua ulioniandikia ndiyo hii.
 (c) Wasichana wa kike wanaitwa.

- (d) Tanzania nzima kwa ujumla itakabiliwa na njaa mwaka huu.
 - (e) Wote munaombwa mfike bila kukosa.
5. Eleza kwa kutoa mifano kuonesha rejesta inayotumika katika sehemu zifuatazo:
- (a) Hotelini.
 - (b) Mahakamani.
 - (c) Sokoni.
 - (d) Hospitalini.
 - (e) Ndani ya mabasi.

SEHEMU C (alama 20)

Jibu maswali yote katika sehemu hii.

SARUFI

6. Istilahi moja inaweza ikawa na majina mawili. Andika majina mengine ya dhana zifuatazo:
- (a) Chagizo.
 - (b) Shamirisho.
 - (c) Prediketa.
 - (d) Mofimu za wakati.
 - (e) Kuainisha.
7. Tumia neno "alikuwa" kuonesha:
- (a) Kitenzi kisaidizi (TS).
 - (b) Kitenzi kishirikishi (t).
 - (c) Shina la neno "alikuwa".
8. Changanua sentensi ifuatayo kwa njia ya matawi kwa kutumia hatua **nne (4)** za uchanganuzi:
Mwalimu hodari atakuwa anafundisha vizuri.
9. Eleza kwa kutoa mifano dhima **tatu (3)** za viambishi.

SEHEMU D (alama 10)

Jibu swali la kumi (10)

HISTORIA YA LUGHA

10. (a) Taja maana tano (5) za mswahili.
(b) Eleza shughuli za utawala wa wajerumani kabla ya uhuru zilizokuza na kueneza Kiswahili nchini Tanzania.

SEHEMU E (alama 40)

Jibu maswali mawili (2) kutoka sehemu hii. Swali la 12 ni la lazima.

FASIHI

11. Kwa kutumia mifano madhubuti, jadili vipengele vinavyoibainisha fasihi simulizi.
12. "Kufuatana na mabadiliko ya sayansi na teknolojia nafasi ya fasihi andishi katika Tanzania ya sasa ni muhimu". Jadili kauli hiyo kwa kutumia vitabu viwili (2) vya ushairi vilivyoorodheshwa.
13. Kujikomboa ni kwa aina nyingi katika maisha ya binadamu. Eleza ukombozi huo ukithibitisha kwa mifano kutoka riwaya mbili (2) zilizoorodheshwa.
14. Eleza jinsi wahusika na mandhari wanavyoweza kujenga na kufikisna ujumbe wa kazi ya fasihi kwa wasomaji kwa kutumia tamthiliya mbili (2) zilizoorodheshwa.

ORODHA YA VITABU

USHAIRI

DIWANI YA MLOKA	-	C. MLOKA (B.P)
MASHAIRI YA CHEKACHEKA	-	T.A. MVUNGI (EDP)
MALENGA WAPYA	-	TAKILUKI (DUP)

RIWAYA

KUSADIKIKA	-	S. ROBERT (E.P)
WATOTO WA MAMA NTILIE	-	E. MBOGO (H.P)
KIU YA HAKI	-	Z. MWANGA (R.P)

TAMTHILIYA

NGOSWE-PENZI KITOVU CHA UZEMBE	-	E. SEMZABA (ESC)
MFALME JUHA	-	F.M. TOPAN (DUP)
KILIO CHETU	-	MEDICAL AID FOUNDATION (TPH)